V. Moştenirea numelor de produse de patiserie din greaca veche şi latină în neogreacă şi limbile romanice

A. Moştenirea numelor de produse de patiserie din greaca veche în neogreacă

Din cele 186 de nume de dulciuri numai 10 s-au moştenit cu sens culinar. Multe din aceste denumiri dispăruseră încă din antichitate. Catalogul pe care îl întocmeşte Athenaios la sfârşitul secolului al II-lea p. era pur livresc, mulţi dintre termenii amintiţi fiind o enigmă chiar şi pentru autor. Cauzele care au dus la această dispariţie sunt multiple. În primul rând, aproape toate numele turtelor sacrificiale au dispărut o dată cu ritualurile păgâne. Apoi, neogreaca inovează în crearea de termeni, formându-şi compuşi în care primul element este ingredientul de bază al compoziţiei, iar al doilea este πίτα „prăjitură", un împrumut din it. *pitta* < lat. *picta* „ornată" < gr. πηκτή, forma de feminin a adjetivului verbal πηκτός < πήγνυμι „a fixa". De exemplu, τυρόπιτα „prăjitură cu brânză", γαλόπιτα „cu lapte", σπανακόπιτα „cu spanac", etc. Pe de altă parte, un număr de termeni din vocabularul culinar au fost împrumutaţi din turcă: καταΐφι < tc. *kadayif,* χαλβάς < dial. tc. *halva* < tc. *helva*.

Singurele nume de dulciuri care se moştenesc în neogreacă cu sens culinar sunt:

(II, A, a, 2) τὸ ἄλευρον > în ngr. se moşteneşte cu forma τὸ αλεύρι „făină", fără să denumească un anume tip de prăjitură.

(II, A, a, 32) τὸ μελίπηκτον / τὸ μελίπακτον > în ngr. numele turtei se păstrează cu acelaşi sens: το μελίπηκτο „prăjitură din susan şi miere".

(II, A, a, 40) ἡ σησαμίς / ἡ σησαμῆ (<εα) / τὸ σησάμιον / ὁ σησαμοῦς (όεις) >
în ngr. se moşteneşte η σησάμι „prăjitură cu susan; se formează independent şi το σησαμάτο.

(II, A, a, 47) ὁ ταγηνίας / ὁ τηγανίτης > în ngr. se păstrează cu forma η τηγανίτα, cu sensul de „prăjitură din terci de făină, care se frige în ulei încins".

(II, B, 1) μᾶζα / μάζα > în ngr. μάζα este păstrat deopotrivă cu sensul de „aluat" şi „masă", de unde şi adverbul μαζί „împreună".

(II, B, 22) ἡ μουστόπιττα > se moşteneşte în ngr. η μουστόπιττα, denumind o prăjitură cu must, făină, zahăr, migdale, nuci; mai poartă numele şi de η μουσταλευριά.

(II, B, 31) τὸ τυράλφιτον > al doilea element al compusului s-a păstrat în ngr. το άλφιτο cu sensul de „făină de orz".

(II, C, 5) ὁ ἄμυλος / τὸ ἄμυλον / τὸ ἀμύλιον / ἀμυλᾶτον > s-a moştenit în ngr. το άμυλο doar cu sensul de „amidon, feculă", ingredientul de bază al plăcintei antice.

(II, C, 35) τὰ κόλλυβα > în ngr. se moşteneşte τα κόλλυβα, cu aceeaşi formă de neutru plural, desemnând un preparat culinar din grâu, stafide, rodii, oferit cu ocazia înmormântării. Nu credem că moştenirea se face de la sensul de „monedă de mică valoare"[1], aşezată pe mormânt,

[1] Această interpretare este dată de ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Λεξικό νέας ελληνικής γλώσσας, Athena, 1998. *s.u.* κόλλυβα.

BDD-B799-09 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 14:27:20 UTC)

din moment ce sensul culinar era atestat încă din greaca veche. Forma grecească κόλλυβα a fost împrumutată în sl. *kolivo*, de unde în română *colivă*.

(II, C, 42) τὸ λάγανον / τὸ λαγάνιον > se păstrează în ngr. cu schimbare de gen η λαγάνα „pâine nedospită", care se mănâncă tradiţional în Duminica Mare, sens preluat din *Septuaginta*.

(II, C, 47) τὸ μελίτωμα > se moşteneşte în ngr. το μελίτωμα cu sensul de „sirop cu miere".

(II, C, 48) ὁ μηλοπλακοῦς / τὸ μηλοπλακούντιον – ngr. îşi formează independent η μηλόπιτα.

Mai multe nume de dulciuri continuă doar cu sensul principal pe care îl aveau în elină, cel secundar culinar dispărând:

(II, A, a, 4) ὁ ἀνάστατος > ngr. adj. ανάστατος „bulversat, confuz", < αναστατώνω „a bulversa" < ἀνίστημι „a ridica"
(II, A, a, 7) ὁ γαμήλιος > ngr. adj. γαμήλιος „de nuntă"
(II, A, a, 39) ἡ πυτία > ngr. η πυτιά „cheag"
(II, A, a, 42) ὁ σκώληξ > de la σκώληξ se formează diminutivul σκωλήκιον care s-a moştenit în ngr. το σκουλήκι „vierme" sau „om de nimic"
(II, A, a, 46) τὸ στρέμμα > ngr. το στρέμμα denumeşte o unitate de măsură pentru suprafeţele agrare
(II, A, a, 52) ἡ χρυσόκολλα > ngr. η χρυσόκολλα „malahit"
(II, A, b, 2) ἡ αἴγλη > ngr. η αίγλη „strălucire"
(II, B, 5) ἡ ἀνεμώνη > ngr. η ανεμώνη „anemonă"
(II, B, 17) τὸ κρίνον > ngr. ο κρίνος „crin"
(II, B, 26) ὁ πάστιλλος – ngr. η παστίλια vine mai degrabă din it. *pastiglia* < sp. *pastilla* < lat. *pastillus*, diminutivul lui *panis* „pâine".
(II, B, 28) ὁ στρυφνός > ngr. στρυφνός „posac, acru"
(II, B, 29) ἡ τολύπη > ngr. τολύπη „ghem"
(II, B, 32) ἡ ὑγίεια > ngr. η υγεία „sănătate"
(II, C, 1) ὁ πλακοῦς > se moşteneşte în ngr. ο πλακοῦντας cu sensul medical de „placentă", neatestat în elină. Acesta se datorează influenţei lat. *placenta* care primise acest sens în vocabularul medical de epocă târzie.
(II, C, 16) τὸ ἔγχυμα > ngr. το έγχυμα „infuzie"
(II, C, 27) ὁ ἐχῖνος > ngr. ο εχίνος „arici"
(II, C, 51) ὁ νᾶνος > ngr. ο νάνος „pitic"
(II, C, 60) τὸ πλάτυσμα > ngr. το πλάτυσμα „lăţime"
(II, C, 62) ἡ πυραμίς / ὁ πυραμοῦς > ngr. η πυραμίδα „piramidă"
(II, C, 66) ἡ σπεῖρα / ἡ σπῖρα > în ngr. η σπείρα „spirală, bandă"
(II, C, 79) τὸ χόριον > ngr. το χόριο „placentă"

B. Moştenirea numelor de produse de patiserie din latină în limbile romanice

Abrevieri:

abruzz. – dial. din Abruzzi
astur. – dial. din Asturia (Spania)
calabr. – calabrez
campid. – dial. campidanic (Sardinia)
cat. – catalan
cerign. – dial. din Cerignola (Foggia)

BDD-B799-09 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 14:27:20 UTC)

crem. – dial. din Cremona
engad. – engadinez
v. engad. = engadinez vechi
fr. – francez
friul. – friulan
it. – italian
log. – logudorez
maced. – dial. macedo-român
mil. – milanez
molfett. = dial. din Molfetta (Apulia)
napol. – napoletan
ngr. – neogrec
obvald. – obvaldez
port. = portughez
prov. = provensal
rom. – românesc
sic. – sicilian
sp. – spaniol
val. = valon
vast. = dial. din Vasto (Abruzzi)
vegl. – vegliot (dial. din Veglia, Iugoslavia)
veletr. = veletrin (dial. din Roma)

Nume de produse de patiserie care-şi păstrează sensul culinar:

(III, A, 2) *Africia* > de la forma *africiae* se moşteneşte maced. *afreaţă* „pâine nesărată prăjită pe cărbuni”

(III, A, 8) *farreum* > it. *fargua*

(III, A, 12) *pastillum (-us)* : există două forme de la care se moştenesc descendenţii romanici: 1. *pastĭllum* 2. **pastĕllum*. 1. Calabr. *pastiddu*. 2. It. *pastello* (> sp., port. *pastel*) „pateu”, it. *pastello* (> fr., sp., port. *pastel*) „creion pentru desen”, prov. *pastel* „piaţetă”, sp. *pastilla* (> it. *pastiglia*, fr. *pastille*, port. *pastihla*) „prăjiturică”, „pastilă”

(III, A, 19) *turunda* > mil. *toronda* (It. *torrone*) „tăiţei”

(III, B, 1) *placenta* > rom. *plăcintă*

(III, B, 9) *crustulum* > cerign. *kruske* „pâine prăjită”, vast. *kroška* „mai”, calabr. *krustulu*, veneţ. *krostolo*, friul. *krostul* „coajă de pâine”

(III, B, 13) *flado* > lomb. *flaon*, abruzz. *fladone*, *felatone* „cozonac de Paşti”, v. engad. *fladun da meil* „fagure”, fr v. *flaon*, fr. n. *flan*, prov. *flauzon*, cat. *flahó* (> *flaon* > log. *fraone*, calabr. *fragune*). Val. *flat*. „balegă de vacă” este probabil un împrumut mai nou.

(III, B, 20) *laganum* (-*us*) > napol. *lágana*, calabr. *lágani*, molfett. *lagene*, abruzz. *lahene*, velletr. *lakkani* „tip de prăjitură”; de la **laganea*: prov. *lagagno*, cat. *lleganya*, sp. v. *laganya*, sp. *legaña*

(III, B, 25) *mustaceus / mustaceum / mustacium / musteus* > it. *mostacciuolo* „prăjitură uscată”, calabr., sic. *mustazzolu*, abrut. *mestacciol*, sp. *mostachón*

(III, B, 33) *torta / tortula* > rom. *turtă*, vegl. *turta*, friul. *torte*, it. *torta*, fr. *tourte*, prov. *torta*, sp., port. *torta*

Nume de produse de patiserie care se moştenesc cu alt sens:

(III, A, 4) *circulus* > maced. *ţerclu*, it. *cerchio*, log. *kilču*, engad. *čierkel*, friul. *serkli*, fr. *cercle*, prov. *cercle*, cat. *cercle* „cerc”
(III, A, 15) *hamus* > it. *amo*, crem. *lam*, campid. *gamu*, obwald. *aum*, fr. v. *ain*, fr. n. *haim*, prov. *am(a)* „cârlig” – Deriv.: fr. *ainette, ainard*

BDD-B799-09 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 14:27:20 UTC)

(III, B, 17) *globus / globulus* : de la forma *globĕllus* cu sens modificat de „ghem, ghemotoc” se moşteneşte n. prov. *gruber* „snop”, sp. *ovillo*, astur. *tsubiettsu*, *duviello*, port. *novelo*. – Deriv.: sp. *ovillarse* „a se ghemui”
(III, A, 12) *mensa* > rom. *masă*, vegl. *maisa*, val. *masa*, it. *mesa*, sp. *mesa*, fr. *moise* „stinghie”

BDD-B799-09 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 14:27:20 UTC)